

AVRAM IANCU - 200!

Nr.6(46/iunie 2024)

Jocuri de cuvinte – tuci. Geografie lingvistică

Gl. bg. (r.) prof. univ. dr. ing. Constantin Nitu

Tuci

Moto: „În cazan fasolea fierbe/ Cu ceva afumătură,
Irită simțuri acerbe,/ De îți lasă... apă-n gură...”
(Mâncare cazonă, de Constantin Enescu, 2010)

Cuvântul tuci l-am reținut de mic. În tuci făcea mama mămăliga (vezi la adresa <https://cronopedia.ning.com/profiles/blogs/jocuri-de-cuvinte-mamaliga>), într-un tuci mai mare făcea toamna bulionul din roșiile din grădină (<https://cronopedia.ning.com/profiles/blogs/jocuri-de-cuvinte-tomata-2>). Și nu se oprea aici. În tuci topea slănina porcului și rezulta untura folosită la orice mâncare și la conservarea cărnii „la garniță”. Uleiul era folosit doar la salata de vinete.

Locul copilăriei, comuna Livezeni, județul Muscel

Tuciul, pe care îl știți toți, este un vas de fontă, de fapt aflând noi că i se spune și ceaur. Tot tuci i se spune și fontei, combinație chimică a fierului. [DEX '09 \(2009\)](#) ne furnizează etimologia „din tc. tuç (lit. tunç)”. Reținem că *tunç* înseamnă „bronz”. Mai precis, am moștenit cuvântul tuci din cuvântul turcic otoman tuç - [توچ] „bronz”, împrumutat din medievalul chinez MC duwng - 銅, „bronz”. Numim tuci doar ceaurul din fontă.

Ceaurul este definit ca vas de tuci, de formă emisferică, cu două toarte unite printr-un mâner, folosit pentru fierberea mămăligii sau a altor mâncăruri. Dacă DEX '09 (2009) dă etimologia „din tăt. ca(h)un, ucr. ca(v)un”, după DA2 (2010) este „tc ța(b)un”. Corect e că am moștenit cuvântul ceaur din cuvântul tătar ca(h)un.

Mihai Vinereanu scrie despre ceaur: «ceaur – 1. vas de fontă cu fundul rotund în care se fierbe, de obicei, mămăliga; 2. conținutul acestui vas. Tăt. čahun „căldare, ceaur” (Gaster, ZRPh., 5, 169; Șăineanu, II, 125; Weigand, Jb., 25, 222; Ciorănescu, 1632); cf. ucr. ča(v)um.

Cu toate acestea, termenul este de origine IE (indoeuropeană, n.n.) și trebuie asociat cu rad. PIE (proto-indo-european, n.n.) *koŭo- „gol, găunos, cavitate” (IEW, 592) sau PIE *kau-, *kəu- „a scobi, a tăia, a lovi” (IEW, 535), radical din care provin numeroase cuvinte românești care definesc un obiect scobit (v. caună, căuș, covată etc). În realitate, este vorba de un singur radical, încât nu este clar de ce Walde-Pokorny au reconstituit doi radicali diferiți.

Rom. ceaur este foarte apropiat ca formă de caună „mină, ocnă”, fără să mai adăugăm că acest radical este extrem de productiv în limba română.

Der(ivate) ceaur, ceaur, ceaur» [Mihai Vinereanu, Etymological Dictionary of the Romanian Language, Dicționar etimologic al limbii române, Journal of Romanian Linguistics and Culture, nr. 25/2020].

În diferite limbi ceaurului sau tuciului îi corespund:

alfabet în engleză veche;

Ceaur sau tuci

- ☞ báhti, ruitu, giedbmi în sami de nord;
- ☞ blachin în occitană;
- ☞ bogrács în maghiară (din turcicul otoman bakrac - باقراج, „găleată de cupru”, din bakır - باقر, „cuprul”);
- ☞ briolo, biolo în galiciană;
- ☞ caddàrgiu, cadhàrgu, cadharzu, cadràgiu, cadraxu, cardazu, cradaxu, cradhaxu în sardă;
- ☞ caldaia în italiană (din latinescul târziu caldāria~caldārium, „oală de gătit”, derivat din latinescul caldus, „fierbinte”; dublet al lui caldaio și caldera, ultimul un împrumut din spaniolă), caldeirão în portugheză (din caldeira + -ão), caldeiro, caldeira în galiciană, caldera în spaniolă, caldera, calder în catalană, caldero în spaniolă, calderón în spaniolă (din latinescul caldāria~caldārium, „vas de gătit etc., dublet al lui caldero), calderon, caldiron, calieron, caldera, caldiera în valenciană, calderone în italiană, calderotto în italiană, caudiera, caudiera în occitană, caudron în scots, cauldron în engleză (din medievalul englez caudroun, împrumutat din vechiul nordic francez caudron, în final din latinescul târziu caldāria, „vas de gătit”, din latinecul caldus, „cald; fierbinte”), chader în scots, chaodouron în bretonă, chaodron în gallo, chaûdgiéthe, caûdron, tchaûdron în normandă, chaudron, chaudière în franceză (din medievalul francez chaudron, din vechiul francez chauderon, în final din latinescul târziu caldāria etc., de comparat și cu englezescul cauldron, „furat” din vechea variantă franceză nordică caudron), çjalderie, çhalderie în friuliană, kaldarun în malteză, kaldereroa în bască, kaldero în bikol central și în tagalogă, kaldron în indoneziană și în malai, kaldrono în esperanto și în ido, kalero în mandinka (din latină am luat și noi căldare);
- ☞ ceahun în română;
- ☞ chek în corni;
- ☞ chýtra - χύτρα în greacă;
- ☞ coire în galică scoțiană și în irlandeză, coirrey în manx (din medievalul irlandez coire, din proto-celtic *k^waryos, „ceahun”, din proto-indo-europeanul *k^wṛ-yos, din *k^wer-);
- ☞ cortina în latină;
- ☞ crochan în galeză;
- ☞ deg - देग în hindusă, deg - дер în tadjică, dig - [دېگ] în persană și în urdu;
- ☞ deutér δευτήρ în greacă antică;
- ☞ fǔ - 釜, dàguō - 大鍋, 大锅 chineză, fǔ - 釜, dàguō - 大鍋 / 大锅, dàfǔ - 大釜 în chineză mandarină;
- ☞ gaazan, gazan în turcmenă (vezi kazan);
- ☞ gamasot - 가마솥 în coreană;
- ☞ Grope în germană plautdietsch;
- ☞ haṇḍā - हंडा în hindusă;
- ☞ jaHnab - جناب în arabă;
- ☞ kacjól - кацёл în bielorusă, kotel - котел în bulgară, macedoneană și ucraineană, kotel în cehă și în slovenă, kotelok - котелок în rusă, kotilǔ - котыль în slavonică bisericească veche, kotjól - котёл în rusă, kotol în slovacă (din proto-slavicul *kotьlъ, din proto-germanicul *katilaz, via o limbă germanică de est, posibil gotică, posibil mai departe rudă cu latinescul catillus, „vas mic”, grecescul antic kotúlē - κοτύλη, „cupă, vas”);
- ☞ kakàvi, kikàvi în țigănească;
- ☞ kaoter în bretonă;
- ☞ Kaṛā'i - কড়াই în bengaleză;
- ☞ katel în estonă (din proto-finnicul *kattila, împrumutat din proto-germanicul *katilaz), katilas în lituaniană, katls în letonă;
- ☞ katlan în maghiară (atestat pentru prima dată în 1521, împrumutat dintr-o limbă slavă, probabil sârbo-croată; comparați cu kotlina în sârbo-croată);
- ☞ kat'sa - կաթսա în armeană;
- ☞ kawah în indoneziană și în malai;

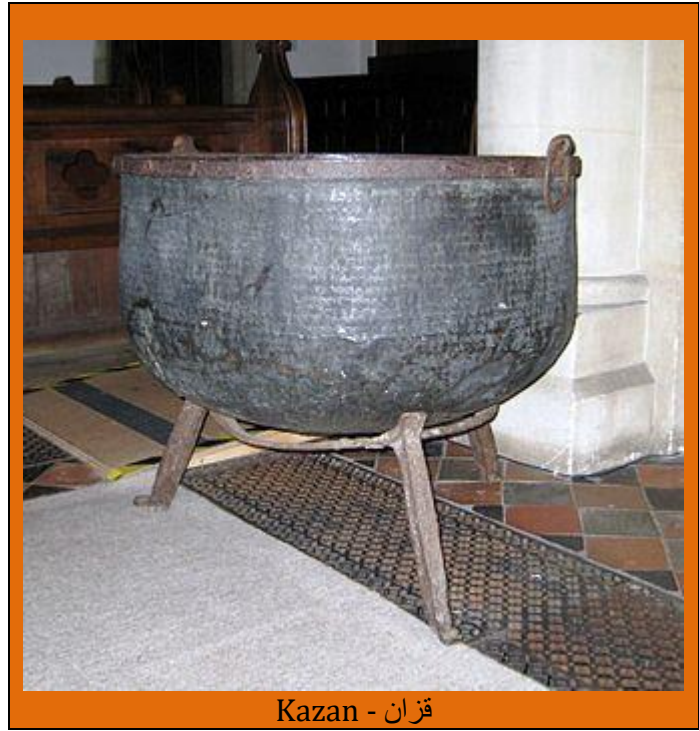

Kotjól - котёл

☞ kawdarn în corni;
 ☞ kazan - казан în bielorusă, bulgară, kârgâză, macedoneană, rusă, tătară siberiană și ucraineană, kazan - [RLI]قازان[PDI] în turcă otomană, kazan în albaneză și în turcă, kazáni - καζάνι în greacă, kazàni în țigănească, qazan - казан în tătară și în cazahă, qazan - казан în bașchiră, qazan în azeră, kurdă și tătară crimeană, qazan - [RLI]قازان[PDI] în uigură, qozon în uzbekă, ʔazaan - [RLI]قازان[PDI] în arabă egipteană [împrumutat din turcicul otoman kazan - قزان, moștenit din proto-turcicul *kařgan „cazan”]; ienicerii mergeau mereu în cucerirea multor țări cu ceanurile mari, cazanele, după ei,

[<https://cronopedia.ning.com/profiles/blogs/jocuri-de-cuvinte-ciorba>] ei aducându-ne ciorba];

- ☞ kderá - [RLI]קדרה[PDI] în ebraică;
- ☞ kedel în daneză, ketel în afrikaans, frizonă și neerlandeză (din medievalul olandez ketel, din vechiul olandez *ketil, din proto-germanicul *katilaz, din latinescul târziu catillus, „vas de gătit”), ketil în feroeză, ketill în islandeză, kettil în scots, kettle în engleză, kittel suedeză;
- ☞ kenceng în indoneziană și în malai;
- ☞ kesl - [RLI]קעסל[PDI] în idiș, Kessel (din medievalul germanic kezzel, din vechiul germanic kezzil, din proto-vest-germanicul *katil, „fierbător”), Kochkessel în germană;
- ☞ khro zangs - ལྷོ་བཟངས་, dkyil khro - དཀྱིལ་ལྷོ་ în tibetană;
- ☞ khvan - ខ្នាំង în kmeră;
- ☞ kjele în norvegiană;
- ☞ kocioł, kociołek în poloneză, kóseł în sorabă de jos (vezi kotel);
- ☞ kohua în maori;
- ☞ kotao - котао în sârbo-croată, kotao în bosniacă și în croată (moștenit din proto-slavul *kotъlъ, din goticul katils - , din latinescul catillus, „vas de gătit”);
- ☞ kualı în indoneziană și în malai;

Kazan - قزان

Cuvântul ceau sau tuci în diferite limbi

AVRAM IANCU - 200!

Nr.6(46/iunie 2024)

- ☞ kvabi - კვაბი în gruzină;
- ☞ labia, labija, lapia în sardă;
- ☞ lavid - [RLI:لَوِيدPDI] în persană;
- ☞ lébēs - λέβης în greacă antică, lebēs în latină;
- ☞ mirjal - مِرْجَل în arabă;
- ☞ mō - ຫມໍ în laotiană, mṵw-náam - หม้อน้ำ, mṵw - หม้อ în thai;
- ☞ naczynie în poloneză;
- ☞ nõi, vạc în vietnameză;
- ☞ ōkama - 大釜 (おおかま) în japoneză;
- ☞ paghjolù în corsicană, paiolo în italiană;
- ☞ pair în galeză, pairòl, pairòla în occitană;
- ☞ pata în finlandeză și în ingriană;
- ☞ pâtil - پاتیل în persană;
- ☞ pentolone italiană;
- ☞ per în bretonă, pèr în franco-provensală;
- ☞ put - пут în mansi de nord;
- ☞ qidr - [RLI:قِدْرPDI] în arabă;
- ☞ qlḥt -   în ugaritică;
- ☞ quadaruni, callaruni, caudaruni în siciliană;
- ☞ ral în galiciană;
- ☞ shadroom în méтчif;
- ☞ ṭākā - टाँका în hindusă;
- ☞ togoo - тогоо în mongolă, togoon - тогоон în buriată;
- ☞ tuci în română;
- ☞ üst în maghiară;
- ☞ vyn` - вынь în nivkh.

Continuare la:

<https://cronopedia.ning.com/profiles/blogs/jocuri-de-cuvinte-tuci-1>

Articolul întreg este și la:

<https://webdidacticanova.blogspot.com/2024/04/jocuri-de-cuvinte-tuci.html>

Articolul în format pdf este la:(salvați, păstrați, distribuiți)

<https://cronopedia.ning.com/profiles/blogs/jocuri-de-cuvinte-barbat-1>

Nitu Constantin Aprilie 26, 2024 23:01

Va urma - Jocuri de cuvinte - bărbat (1)

Jocuri de cuvinte - bărbat (arhaism?) Geografie lingvistică

Pirostrie improvizată...

Ceaun

fontă, 60 litri și unul de 80 litri

Cetatea Cavalerilor

Coordonator: Colonel Dr. Constantin MOSINCAT
Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Clio
Editura Tipo MC, Oradea, 2020
Cartea Mea, e și a Tui ISSN 2734-6889; ISSN_L 2734-6889

AVRAM IANCU - 200!

Nr.6(46/iunie 2024)

Restaurant "La ceun" Piața Sfatului Brașov